

Verslag Rondetafelgesprek Kunsten '92, maandag 8 april 2013 Centraal Museum Utrecht

“We moeten de politiek uitdagen om eindelijk eens met een inhoudelijke visie te komen in plaats van met de zoveelste systeemvisie”, stelde Kunsten '92 voorzitter Jet de Ranitz aan het begin van het rondetafelgesprek met de kunst- en cultuursector uit Utrecht.

“OCW bereidt een nieuwe visie op het cultuurbeleid voor en de politieke partijen hun programma's voor gemeenteraadsverkiezingen. Om de politiek te kunnen voeden, willen we graag weten wat volgens jullie de plaats van kunst en cultuur is in de samenleving of waarom cultuur volgens jullie met publiek geld gefinancierd moet worden.”

Verscheidene deelnemers spraken daarna de hoop uit dat de nieuwe visie vooral de door Zijlstra aangerichte imagoschade weer zou herstellen. Volgens Willemien van Aalst van het Nederlands Film Festival zou dat instellingen, cultuureducatie, scholen en individuele kunstenaars al enorm helpen.

“Dat is nog belangrijker dan meer geld.” Cultureel ondernemer Ineke Smits voegde daar nog aan toe dat als de overheid blijft zeggen dat cultuur niet belangrijk is, je niet kunt verwachten dat het publiek en het bedrijfsleven er anders over gaan denken.

Op de vraag van waaruit die nieuwe visie dan zou moeten vertrekken, antwoordde Teunis IJdens van het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst dat hij allereerst vast wil stellen wat de wettelijke taak van de overheid is. “De plaats van bijvoorbeeld cultuureducatie in het primair en secundair onderwijs is voor een belangrijk deel wettelijk vastgelegd. Niet hoe en hoeveel het moet, maar wel dat het moet.” Lucia Claus, directeur van de Stadsschouwburg Utrecht, reageerde hierop door te stellen dat de overheid nu prachtig aan haar wettelijke taak voldoet en dat dat ook met de helft en misschien zelfs ook nog met een tiende kan. “Je kunt ze niet verwijten dat ze iets niet doen. Het gaat om hoe je het invult, waar je prioriteiten stelt en wat het je waard is.” Volgens Iris Daalder van de NAPK draait het allemaal om burgerschap. “Het moet gaan om hoe je het toegankelijk, divers, levend en sprankelend houdt. Waar wil je je kinderen mee grootbrengen?”

Gastheer Edwin Jacobs van het Centraal Museum somde een aantal punten op die vertrekken vanuit een zogenaamde 'zorgplicht' van de overheid. De overheid zou in haar verhaal kunnen stellen dat het moet zorgen dat iedereen aan cultuur kan deelnemen, net zoals de overheid dat garandeert bij zorg en onderwijs. Ten tweede zou de overheid kunnen wijzen op de zorg voor “gelijke verdeling” van cultuur over het land en de regio. En ten derde dat het de innovatie en dus ook de bron daarvan op kunstvakopleidingen levend moet houden. En als laatste dat we collecties - en misschien ook minder traditionele thema's zoals cultuureducatie - internationaal kunnen uitzetten, gaan “koopmansgeesten”.

Jacobs haalde ook een stuk van Rick van der Ploeg aan uit het Cultuurjaarboek van de Wiardi Beckmanstichting uit 2005. Van der Ploeg memoreert daarin hoe hij zijn beleidsperiode begon met een onderhandeling tussen de departementen economie en onderwijs. Zo ontstond zijn grote Actieplan Cultuur. “Hij dacht dus eerst na welke terreinen hij aan elkaar wilde verbinden en sprak daarna pas over zijn eigen beleidsterrein en discipline. Los van wat je van het plan vindt, kan het voor een nieuwe visie wel inspireren.”

George Lawson vond inspiratie bij kunstschouwer Paul Collard, die onlangs in de Krakeling een verhaal hield over cultuurpolitiek in deze tijd. “Volgens Collard was overheidssteun vroeger

noodzakelijk omdat cultuur anders überhaupt niet gemaakt kon worden. Op dit moment leven we in een tijd met een uitbundige hoeveelheid cultuur in alle soorten en maten. Het is niet daarom meer zo dat er geen cultuur meer is als de overheid niet subsidieert. En wat de overheid subsidieert, daarvan kun je niet zeggen dat dat voor cultuur is die voor de breedte van de samenleving is. Het is of heel elitaire kunst of heel experimentele kunst, die zich moeilijk kan handhaven op de culturele markt. Zijn conclusie is dat de oude verhalen voor een groot deel niet meer geldig zijn en we moeten gaan nadenken over een ander verhaal.”

Het was een herkenbaar en frustrerend beeld voor veel aanwezigen. “Het is zo moeilijk. Wat voor argumenten kunnen we nog geven? Met de punten waarmee we de afgelopen tijd aangekomen zijn, zijn we niet veel verder gekomen” zei Willemien van Aalst. Edwin Jacobs opperde dat de cultuursector misschien moet toegeven dat het het zelf even niet meer weet. “Maar hoe leg je uit dat je het even niet weet? Hoe koop je tijd bij de minister om dingen uit te zoeken?”, dacht hij vervolgens luidop.

Volgens Xavier Vandamme, directeur van Organisatie Oude Muziek, moet de cultuursector haar angst overwinnen om weer met delicate termen als zingeving naar buiten te komen. “Onder Zijlstra hebben we ons meteen laten verleiden om een discours te hanteren waarin we bewijzen wat we financieel waard zijn. We hadden het over hoeveel horecabaten we opleverden en dat we het enige evenement zijn waarbij alle hotels van de stad vol zitten. Ik heb me daar ook zelf schuldig aangemaakt. We hebben niet de schroom overwonnen om het over zingeving te hebben. Het gaat ook over bruto nationaal geluk en daar heeft de overheid wel een verantwoordelijkheid in. Er is trouwens een hele zingevingsindustrie aan yogatijdschriften en zenmeditatie-cursussen en wij zitten daar niet aan vast.”

Teunis IJdens stelde uiteindelijk voor om het aan het publiek en de liefhebbers te vragen. Waarom is kunst en cultuur voor hen belangrijk? “Ze gaan er volgens mij echt niet heen om de sociale cohesie en al helemaal niet om het cultureel ondernemerschap”, voegde hij er nog aan toe. Hij kreeg daarop veel bijval van de andere gesprekspartners. Xavier Vandamme stelde voor dat Kunsten '92 hier verder mee aan de slag gaat. “Kunnen jullie daar geen ludieke, breed gedragen media-actie van maken? Een soort volksraadpleging. Maak er een show van!”

De Ranitz wees daarna op de aanzet voor een nieuwe visie die Kunsten '92 in haar Agenda 2020 al gemaakt heeft. “Het gaat in de Agenda over investeren in jeugd en in creatieve en sociale vaardigheden. Kunst en cultuur kunnen bijdragen aan zelfvertrouwen, aan dat we dingen kunnen uitdrukken en duiden, dat we met verschillen kunnen omgaan. Daarnaast wijzen we op kunst als een bron van vernieuwing en hebben we het over haar traditionele rol van vermaak, reflectie en kritiek. Als je kijkt naar een dictatuur is dat het eerste wat geschrapt wordt. Een ander punt is de aantrekkingskracht van stad en regio. Tenslotte wijzen we nog op een aantal intrinsieke waarden. De andere dingen kunnen alleen maar als de inhoud goed is, als je zeggingskracht hebt.”

Volgens de Ranitz is het bij dit laatste punt belangrijk dat het publiek altijd de vraag moet kunnen stellen wat het eigenlijk is. “Mensen verkeren in de veronderstelling dat ze het moeten snappen en durven daarom vaak niet toegeven als ze het een keertje niet snappen. Dan ben je ze kwijt en komen ze niet terug.” Volgens Anita van Soest van Tamar Muziektheater gaat het er niet om of mensen het

begrijpen of niet, het gaat er om dat ze geraakt worden. Lucia Claus vindt het publiek juist heel mondig. “Ik ben niet zo pessimistisch over de weerbaarheid, meer over de bezoekersaantallen.”

Peter Grooten van het Utrechts Centrum voor de Kunsten (UCK) merkte nog op dat hij in de Agenda 2020 de amateurkunst ondergesneeuwd vindt. “Als het over talentontwikkeling gaat, zoomt de agenda vooral in op professionele ontwikkeling. Maar we hebben ook een paar duizend amateurkunstenaars in de stad, die ieder op hun eigen niveau buiten de scholen bezig zijn met talentontwikkeling.” Later voegde hij daar nog aan toe dat de sector ook de schade voor de BTW-verhoging voor volwassencursussen (die i.t.t podiumkunsten en beeldende kunst wél is doorgegaan) het voorbije jaar niet genoeg over het voetlicht heeft gebracht. “Het feit dat de BTW van 0 naar 21 procent is gegaan, heeft landelijk een kwart aan deelnemers gekost. Ik denk dat niemand weet dat het zoveel schade heeft gebracht.”

Vervolgens vroeg Jet de Ranitz naar de stand van zaken in Utrecht. Ze stelde daarbij de vraag wat de sector merkt van de eerste doorgevoerde bezuinigingen. Willemien van Aalst van het Nederlands Film Festival vond het nog te vroeg om conclusies te trekken. “We zitten er nog middenin. Er gaat nog een jaar overheen voor we de gevolgen kunnen zien.”

Ineke Smits, cultureel ondernemer muziek, merkt dat muzikanten meer rekening houden met ondernemerschap. “Musici kijken minder naar innovatie en veel meer naar of ze het kunnen verkopen en waar ze geld kunnen halen.” Xavier Vandamme, directeur van Organisatie Oude Muziek, ziet het ook terug bij opleidingen. “Zelfs bij grote instituten gaat het steeds meer over marketing, presentatie en eigen inkomsten, terwijl je zou willen dat het vooral artiesten opleidt.”

Op het gebied van cultuureducatie speelt volgens Peter Grooten van het UCK dat het meeste geld voor cultuureducatie naar het onderwijs gaat, terwijl het onderwijs op veel vlakken niet geëquipeerd is om cultuureducatie goed vorm te geven. “Met meer geld komt er niet meer tijd in het onderwijs. Er zitten maar 26 uur in een lesweek en taal en rekenen vinden we ook belangrijker dan belangrijk. De prioriteit is altijd laag ze komen niet eens naar een overleg als je dat organiseert. Het zou wel eens kunnen dat het UCK het als gevolg van dit cultuurbeleid niet overleeft.”

Lucia Claus (directeur Stadsschouwburg Utrecht) wees erop dat niet alleen UCK, maar ook gezelschappen in grote problemen komen. “Omdat er overall bemiddelingsfuncties wegvallen, dreigt er een ontzettend gat te vallen voor het voortbestaan van al die jeugdtheatergezelschappen en jeugdmuziekgezelschappen die hun speelbeurten en inkomsten uit het onderwijs moeten halen.” Ineke Smits merkte op dat als je de budgetten voor cultuureducatie verschuift naar het onderwijs, je ook een heleboel mensen in de kou laat staan die niet meer naar school gaan en toch hun talent willen ontwikkelen. “Het lijkt wel of talentontwikkeling beperkt wordt tot jeugd en jongeren, terwijl talentontwikkeling voor mensen die net van school komen ook niet te onderschatten is.”

Quinten Peelen (Internationaal Franz Liszt Pianoconcours) merkte op dat de culturele instellingen als gevolg van de bezuinigingen elkaar nu meer opzoeken. “Thema’s als ondernemerschap en innovatie worden steeds meer gezamenlijk aangepakt. Wij hebben bijvoorbeeld samen Festival Oude Muziek en het Internationaal Kamermuziek Festival Utrecht een bedrijvenclub opgericht.” Dat alle samenwerkingspartners op het gebied van bezuinigen in hetzelfde schuitje zitten, maakt het er volgens hem niet makkelijker op. “We gunnen elkaar een hoop, maar het wordt steeds moeilijker om dingen weg te geven.” Edwin Jacobs noemde de samenwerking van de Utrechtse musea in het kader

van de Vrede van Utrecht. “We hebben een soort passe-partout uitgezet waarmee je een jaar lang van de ene instelling naar de andere kunt gaan.” Volgens hem zijn er ook nog heel wat koppelingen mogelijk die je misschien niet zou vermoeden. Er zitten bijvoorbeeld ook verbindingsmogelijkheden bij thema’s als verzekering en logistiek.” Jet de Ranitz ziet die samenwerking ook terug bij de alumni van de Hogeschool. “Het gros wordt zzp’er, maar functioneert in groepjes. Ze huren samen een pand en sturen facturen over en weer.”

Wat verbinden betreft was het bidbook van Utrecht om Culturele Hoofdstad van Europa te worden volgens Renée Heijnen (Gemeente Utrecht) een mooi voorbeeld. Het thema was ‘connectivity’. Ze zag daarbij een verschuiving optreden van een aparte kunst- en cultuursector naar een brede creatieve, toegepaste sector. Veel oude kokers beginnen langzamerhand te verbokkelen. Volgens George Lawson wordt in Dordrecht zelfs niet meer over cultuurbeleid gesproken, maar over de binnenstad of stedelijke ontwikkeling. Volgens Lawson moeten we cultuur veel meer op die manier bekijken. “Het is interessanter om te zeggen wat je waarde is voor de samenleving dan een pleidooi houden dat je het zelf nodig hebt.” Ineke Smits voegde daar aan toe dat het bij ondernemers niet meer om je *unique selling point*, maar om je *unique sharing point* gaat.

Gerrit Pas van het wetenschappelijk bureau van GroenLinks gaf aan dat hij als raadslid in Huizen merkt dat er bij gemeenten niet regionaal wordt gedacht. Gemeenten sluiten theaters om te bezuinigen, maar kijken daarbij niet naar wat de omliggende gemeenten doen. Je haalt volgens hem zo het hele voorzieningenniveau onderuit. “Er is geen goed platform”, vulde archiefadviseur Peter de Jong aan. “Burgemeenten stemmen het niet op elkaar af.”

De Ranitz zei hierop dat Kunsten ’92 de gemeenten hierop gaat wijzen. De belangenorganisatie vindt het ook belangrijk dat gemeenten met elkaar in gesprek zijn. De Ranitz benadrukte daarbij wel dat het voor het echte lobbyen met de lokale politiek belangrijk is om van de eigen lokale netwerken gebruik te maken. “Wij hebben de faciliteiten daarvoor niet. Wat wij wel doen is activiteiten organiseren voor cultuur- en onderwijswethouders om ervaringen te delen en ze munitie te geven in het verdedigen tegenover collega’s die er anders over denken. We zullen ook een aantal bouwstenen aanleveren bij centra voor lokaal bestuur en gaan lokale programma’s voor de afdelingen maken en die ook via onze leden verspreiden.”

Gerrit Pas merkte daarbij op dat de Agenda 2020 vrij abstract geformuleerd is. “Voor de lokale partijen moet je het vertalen naar een veel lager niveau, naar hapklare brokken.”

Lydia Jongmans van de Vereniging Nederlandse Gemeente beaamde dit. “De agenda slaat inderdaad niet aan bij lokale bestuurders. Het moet veel concreter.”

Om positief te eindigen, vroeg de Ranitz aan het eind van het gesprek nog waar de Utrechtse cultuursector het meest trots op is. Quinten Peelen van het Liszt Concours deed daarop een oproep om niet te vergeten dat ze in Utrecht hele goede dingen aan het maken zijn. “Als ik naar de musea en festivals in Utrecht kijk, zit daar heel veel excellentie in.” Willemien van Aalst van het Nederlands Film Festival benadrukte nogmaals dat Utrecht de laatste jaren echt een ontwikkeling doormaakt van kleinschalig naar grootschalig denken. Er zijn nog wat problemen te overwinnen, maar ik weet zeker dat we er over een paar jaar echt staan.”

Verslag: Joke Beeckmans